

produktion med ny teknik. Der er ikke fremlagt data til at støtte en sådan påstand, og Marx' teori er stadig kun en påstand (hvis korrelat, profitratens tendentielle fald, forfatterne tilmed selv undsiger side 42). Dette hører ikke hjemme i en lærebog for gymnasiet.

Det er også mindre rimeligt at sammenfatte debatten om økonomisk vækst til en tvekamp mellem Marx og Rostow og at lade sidstnævnte være taberen, fordi han fremsætter en eenfaktor-forklaring. Rostows teori er jo en faseteori, og en fase er ikke bare et vist åremål, men et sammenhængende sæt af strukturer og processer – altså netop ikke eenfaktoriel. Snarere kunne man vel hævde dette om Marx, der stedse kredser om den nævnte ændring af kapitalens organiske sammensætning. Men opstillingen har næppe nogen værdi i denne sammenhæng – også fordi vækstteorien i godt 25 år har arbejdet med helt andre modeller og fremdraget helt andre problemer end det her sker.

Der kan altså rejses indvendinger mod indledningskapitlet (side 15–43) fra flere sider, selvom det afgjort læses med interesse. For en ordens skyld gentages det, at bogen som helhed er en værdifuld materialesamling og en spændende indføring i emnet.

Niels Thomsen

EMANUEL HALICZ: *Polish National Liberation Struggles and the Genesis of the Modern Nation. Collected Papers. Translated from the Polish by Roger A. Clarke, Glasgow University.* Odense University Press, 1982. 197 s.

Den polske historiker Emanuel Halicz, der siden 1971 har opholdt sig i Danmark, har på Odense Universitetsforlag udgivet en række artikler og foredrag, der stammer fra perioden 1956–79. Flere af dem har været udgivet på polsk, et enkelt kunne dog ikke trykkes i Polen. Temaet er udviklingen i den polske nationalisme fra slutningen af 1700 tallet med hovedvægten lagt på det 19. århundrede. Forfatteren har ment, at disse bidrag kunne interessere en bredere læserkreds på grund af Polens krise 1980–81.

Artiklerne giver et godt indblik i den polske nationalismes særegne udviklingsvilkår – præget af den enestående erfaring fra delingsperioden. Forfatteren stræber efter en større nuancering omkring ofte klichéfylde og politisk prægede vurderinger om polske ledere som T. Kościuszko, J. Bem og R. Traugutt og også om Napoleons politisk beregnende spil med det polske kort. I sammenligningerne med den italienske nationalisme og med polakkernes deltagelse i Ungarns oprør 1848–49 mærkes forfatterens brede orientering i det 19. århundredes europæiske politik. Bestandig betoner han, at den polske nationalismes mest givende teoretikere fremhævede ikke alene kravet om national frihed og uafhængighed, men også kombinerede frihedskampen med sociale reformkrav, dvs. især med befrielsen af bønderne for de feudale byrder. Det er lidt sært for en dansk historiker, at polske historikere stadig kan beskrive fortidens personer som helte, men set i en polsk historiografisk sammenhæng undrer det mindre. Artiklerne har mange centrale og interessante citater fra kilderne. Jeg skal blot henvise til siderne 166–67, hvor tsarens statsmænd midt i det 19. århundrede anfører, at Polens uafhængighed ville være identisk med Ruslands sønderlemmelse – og at det derfor var en umulig tanke. Polens uheldige geopolitiske position gør ikke disse overvejelser uaktuelle.

Kay Lundgreen-Nielsen